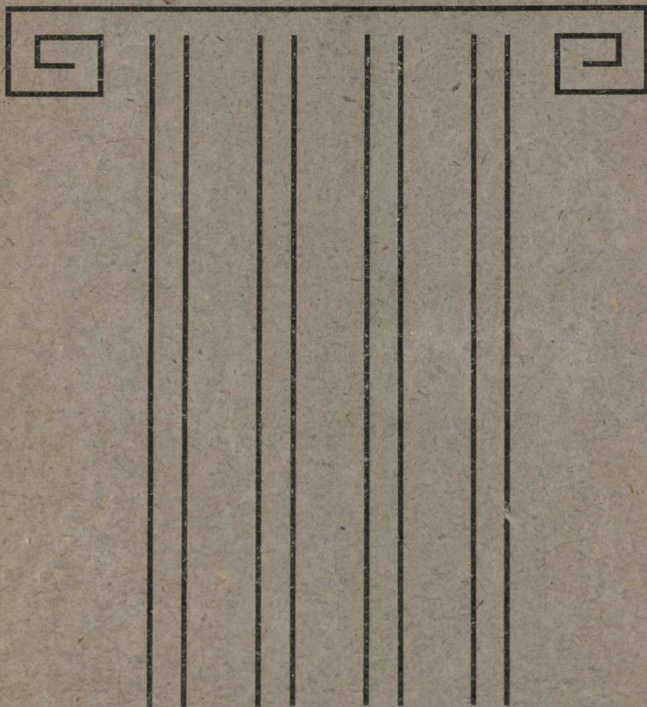
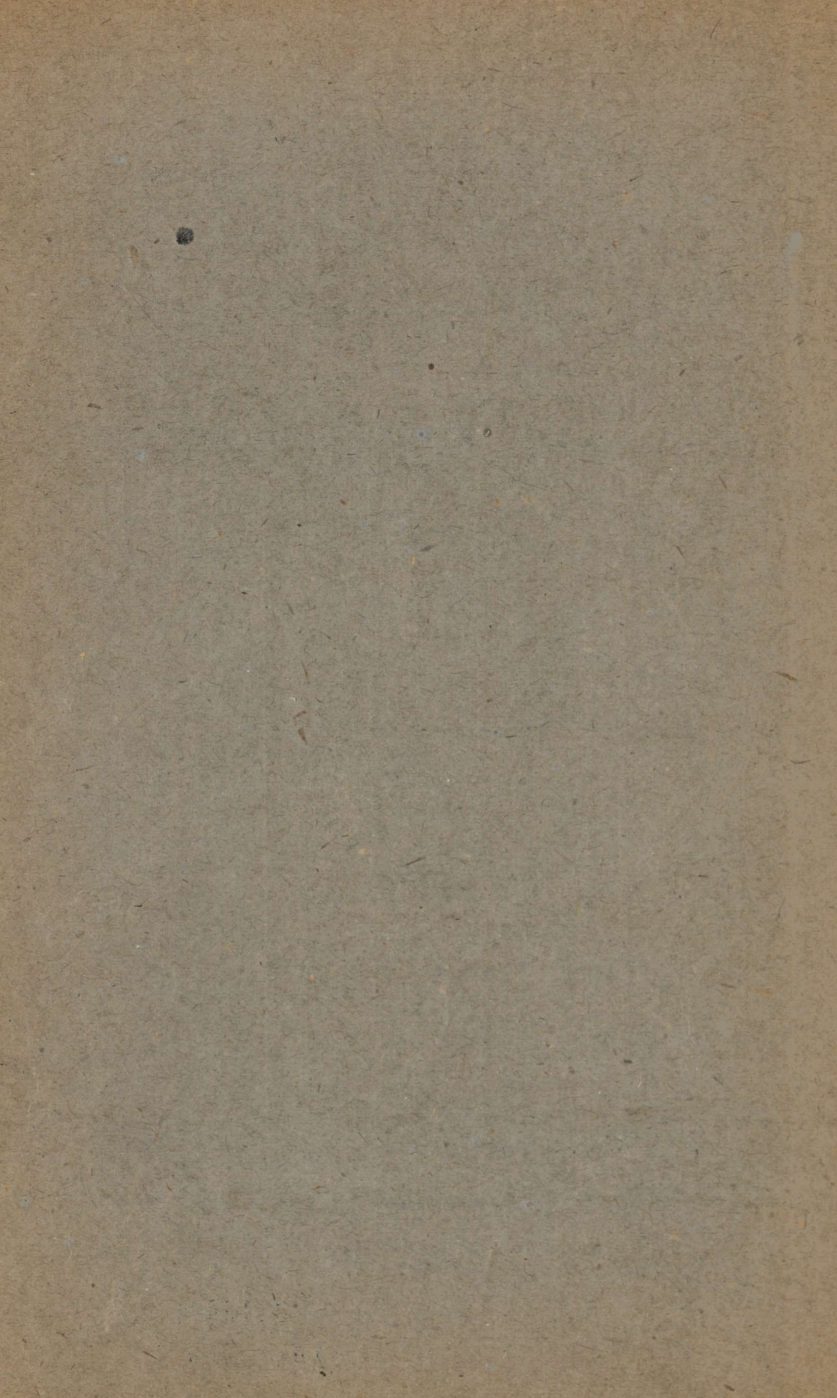

Rahwamajandusest

• • Kirjutanud J. Ploompuu • •

J. Ploompuu kirjastus
• Tallinnas 1904 a. •

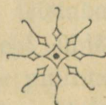
A-2316

Mõned algteadmised rahvamajandusest.

Kirjutanud

J. Ploompuu.

Tallinnas 1904.

J. Ploompuu raamatukaupluse kirjastus.

TARTU ÜLIKOO LI
RAAMATUKOGU

Дозволено цензурою. — Ревель, 7 августа 1904 г.

Типографія М. Марна, Ревель.

1 29690651

TARTU ÜLIKOOLI

RAAMATUKOOL

Mõned algteadmised rahwamajandusest.

Kirjutanud J. Ploomipuu.

Kui ütleme, et rahwamajanduslistes asjades meie rahwa teadmised weel väga tumedad on, siis ei ole see mist sugugi liialdus. Minu armates on sellepärast nüüdsete haridusepüüdjate ja püüete kohuslik ülesanne, neid teadmisi laiale laotada, mis rahwa olemise ja elamise võimalusi lähemalt seletavad. Kuna tuleb üsna raskets, wahet teha ojata, mis tähtsam ja mis wähem tähtis, millest kirjutada, millest mitte. Rahwamajanduse teadus on ju nii määratu laialine. Millest siis alata?

Arwan, et kõige enne on waja lühidelt rahwamajandusliigi mõisteid seletada ja näidata, kuida see teadus teiste ühiselu ehk ühiskondliste teadustega kokku puutub. Ühiseluse puutumad teadused on suur hulk teaduseharuüid, mida ühise nimega majanduslisteks teadusteks mõiks nimetada. Need jälle tulewad järgmistele nimetustele alla: 1) majandusline ajalugu ja majanduse armustif, kui ka 2) teadmiseline ehk theoretiline ja 3) tegeline rahwamajandus.

Majandusline ajalugu harutab majandusliigt edene- mist ja selle juhtiwaid ja walitsewaid seadusi, majandusline armustif näitab majanduslise elu saaduseid ja olu teatud aegadel. Need mõlemad teadused on

selle poolest ühesugused, et nad teatud aegadel ja teatud rahwaste sees olemaid asju ja olusid harutamad.

Teadmiseline rahwamajandus ja majandusline ajalugu lähewad selle poolest üksteisest lahku, et esimene mitte teatud tõeasju teatud ajal ei haruta, waid neid üleüldiseid seadusi seletab, mis kõiki rahwamajandusliki nähtusi sünnitawad ja ülewal peawad. Wõtame näituseks: kui harutatakse, kuidas tööstus on edenenud ja misugused tööpalgad kujukil maal wiimasel aastakümnel on olnud, siis on see majandusline ajalugu ehk armustik; aga kui seletatakse neid üleüldiseid seadusi, mis igal pool tööstuse käiku määrawad ehk tööpalkasid seawad, siis on see theoretiline rahwamajanduse teadus ja mitte ajalugu.

Tegelise rahwamajanduse teadus on õpetus neist üleüldistest juhtmäärustest, mille järele ükifikute inimeste ja terwete rahwaste ja riikide majandusline tegewus tuleb korraldada, et kõige juuremat ja paremat majanduslist tulu saada.

Lühidelt, niihästi teadmiseline kui ka tegeline rahwamajanduseteadus õpetab meid majanduslise elu üleüldiseid seadusi ja ilmutusi tundma. Mis kasu rahwamajanduseteadusest õieti on? Sellest on seefama kasu, nagu ülepea kõigist aatelistest teadustest. Kui need üleüldised seadused meil tutawad on, mis kõiki nähtusi sünnitawad ja ülewal peawad, siis on meil kerge ükifikutest juhtumistest aru saada. Kui majanduslise teaduse läbi näituseks paiufikasjade ja waeSTEMAJADE üleüldist tähtsust oleme tundma õppinud, siis on meil üsna kerge aru saada, kuda niisugused asutused kujukil rahwa seas mõjuwad. Eht wõtame teise näituse: Kui meil mitmete maade ja rahwaste maksude jisseseaded

tuntud on, siis võime kaunis kindlaste juba ette ütelda kuida ühed ehk teised maksud meile sisseseadmise järel, maa ja rahva kohta mõju avaldaksivad. Kui meil siis laialised rahvamajanduslikud teadmised on, siis võime oma majandusliku asju seda julgemalt ja kasulikumalt korraldada.

Meil on veel vaja, enne kui edasi läheme, kindlalt ära määrata, mis majanduse ja mis rahvamajanduse all mõista tuleb,

Majanduse all mõistame inimese otstarbelist tegevust oma tarbete ehk vajaduste kustutamiseks. Kõige majanduse põhjusjuhiks on püüdmine võimalikult väheste waevaga ja kuluga kõige rohkemat tarbete kustutamist nõuutada. Kõiges tegevuses tuleb jälle vahet teha ökonomialise ehk majanduslike ja tehnilise ehk ametikohalise tegevuse vahel. Viimase tegevuse läbi suretseb inimene tarvilisel määral, õigel kohal ja ajal oma tarbete kustutamise abinõuid. Seda mõõda on tema tegevus jälle ökonomialik, kuida see majanduslike põhjusemõttega kokku käib, s. o. kõige vähema waeva ehk kulutusega tuleb kõige suurem tulu nõuutada.

Rahvamajandus on teadus, mille eesmärk on terve rahva majapidamise seadused üles seadida.

Kui Inglise professor Richard Whately lord rahvamajandusliku ettelugemise algas, siis ütles ta sissejuhatuseks järgmised hästi märki minewad mõtted. Ta lausub: Mõtleme, nagu oleksime leff Londoni linna Püha Pauluse kiriku tornis ja näeksite säält kõigil Londoni uulitsatel laenetawat rahvamerd, ja kõike seda määratumat kraamipaljust, mis igast maailma äärest siia toodud Themse jõe ääres olewad aidad ja magasiinid täidab; mõtelgem, nagu näeksite kõik need lugemata minewad ja tulewad laewad ja raudteerongid;

ja kujutagem siis weel omas mõttes enestele ette seda määratumat fraamipaljust, mis iga päew linna mitme miljoni elanikkude tarwiduste pääle fulutatakse. Need tarwitused on kõige kirjumad, lihtjatest loomulikkudest asjadest kuni peene kunstitudmise läbi kasvatatud elutarwitusteni. Ja kõik see määratu tege-
mus käib ja läheb korda ilma mingisuguse walitsuse ehk politsei käsuta. Need on ainult majanduslised seadused, mis siin määravad ja käiwad. Sest mingisugune inimlik mõistus ei oleks wõinud nii suurepäralist ja ühtlast korraldust üles seadida.

Need seadused on, mida nüüd tahame lähemalt tähele panna: need ei ole mitte paragrahwides üles kirjutatud, aga nad maksawad kindlamini kui kõik muud seadused.

Kõik majanduslised nähtused, mis rahwamajanduses ette tulewad, wõib nelja ijeliiki jagada. Esimene liik on niisugused majanduslised toimetused, mille eesmärk on majandusliste waranduste nõuutamine ehk joetamine; teise liigi toimetuste eesmärk on waranduste wahetamine; kolmandamal waranduste jaotamine ja neljandamal waranduste fulutamine.

Alguspõhjuseks inimese majanduslisele tegewusele on tema loomulikud tarbed ehk wajadused. Wajadustõuseb sellest, et tuntakse mingi otstarbe kättesaamiseks abinõuujid ja wahendit puuduwat. See tundmus sunnib inimest selle puuduse ärafaotamist püüdma, see on: sellekohaseid abinõuujid otjima. Kui inimene näituseks jänu tunneb, siis hakkab ta ühel ehk teisel wiisil tegewusesse, et see tema tarbe ehk wajadus kustutatud saaks.

Need inimese tarbed ehk wajadused jagatakse kahte

juurde liiki: olemisetarbed ja haridusetarbed, millest olemisetarbed weel kahesugused on: tingimata ehk absoluutlised ja relatiivlised ehk oludekohased.

Absoluutlised tarbed on niisugused, mille kustutamiseega terve inimese lihalik olemine ühendatud on. Niisugused on näituseks nälga ja jänna. Relatiivlised ehk oludekohased tarbed on jälle niisugused, mis rahwaste ehk ühiskonna liikide mitmesuguse olu läbi muutuda mõivad. Sest niisugune eluviis, mis rikkas kodus kaswanud inimese meelest kehwa ja puudulif on, võib kehwasel elama meelest juba liialdus ja raiskamine olla. Kui näituseks Prantsuse töömees laia kuue sees ja puukingadega oma halwa söögi juures rahul on ja parema järele ei igatseski, siis on Inglise töölisel selle kohta palju suuremad nõudmised. Ta nõuab rammusamat sööki ja soojemaid riideid. Ja pole wajagi nii kaugelt näitusi otsida. Eks ole meie oma juures maa ja linna töölise nõudmiste wahel suur wah.

Segi waestemaja elanikud on linnas palju suuremate nõudmistega kui maal. Tuttaw lugu on, et walla waene üht kümnendikku osagi sellest ei saa, mis linna kogukonna waestele antakse.

Sellest selgub, et inimese tarbed ehk wajadused wäga weniwad on. Nad muutuwad ja wahelduwad ühtelugu. Meie tarbed on määratumasti mitmesugused kui nad eesjadel oliwad. Niisama on lugu ka meie järeltulijatega. Kui näituseks Homeruse aegsete Greeka kuningate eluwiihdest loeme, siis peame tunnista-
tama, et meieaegse linna töölise elu ehk mõnusamalt on seatud kui selleaegsetel kur ingatel.

Teine juur liik meie tarbeid on haridusetarbed,

mis kõrgema kultura mõjul kasvavad. Kõrgema hariduse astmel olev inimene, kes näituseks on harjunud kunstimõõdulist muusikat kuulma, tunneb suurt piina laulu ehk mängu kuuldes, mis kunsti seaduseid ei täida, ehk küll seesama laul ja mäng vähem haritud inimest nii võib waimustada, et ta laiali suuga kuulama jääb. Niisama on lugu ka muusigi asjades.

Tarbetest kõneledes jõuame siis nende wahendite ehk abinõuude juurde, millega tarbeid kustutatakse. Neid abinõuusi nimetame ühise nimega: warad.

Warad on kas kulutuswarad ehk tuluwarad, ja ühtlasi on nad kas sijemised ehk wälimised.

Sijemised warad on niisugused, mis loodus meiega ühendanud on, nagu terwis, kehajõud, mõistus, waimuanded jne.

Wälimised warad on inimesest lahus. Nendest on muist priid, teised tulewad aga tööga nõuutada. Priid warad annab loodus meile muidu, näituseks õhu, päewawalguist ja soojust jne. Teised priid warad saawad majanduslise wäärtuse alles olude järele, kas kauguse läbi (weski) ehk rahwa rohkuse läbi (maa), ehk selle läbi, et teda liiga wähe on (fuld).

Kulutuswarad on niisugused, mis tarwitamisel otsa saawad, nagu söök, jook ja riided; tuluwarad on tööriistad ja toored ained.

Töö läbi muretsetawad warad, mida ka majanduslisteks tuleks nimetada, on kolme liiki: need on asjad, ametitööd ja olud.

Asjad on kas looduse anded algupäralises olekus, nagu näituseks puuwili, ehk nad on muudetud ja täiendatud, nagu wabrikutooded.

Ametitööd on niisugused inimlised toimetused, mis otsekohe mitte looduse asju ei täienda, aga mis siiski

inimlisi tarbeid kustutavad. Niisugused on näituseks tohtri, õpetaja, kunstniku, seadusetundja jne. tööd. Neil waradel on ka see iseäraline loomus, et nad tarwitades kohe otja saavad; neid ei wõi tagawaraks panna. Sel põhjusel on mõnelt poolt seletatud, et niisugused ametid tulufad ei olegi, waid et nende pidajad teiste waewast elavad. See on aga lihtlabane efsiarwamine. Kes wõiks ütelda, et näituseks arsti amet majanduslifel tuluta oleks, sest tihtigi wõib õigel ajal saadud arsti abi pikast tõbewoodist päästa, mis aja inimene iga tulusa töö pääle oleks wõimetu olnud. Niisama on lugu ka õiglase seadusetundjaga. Kui wastased kohe alguses osawa ja õiglase seaduse mehe abi ja nõuu kuulda saavad, siis wõib mitugi kohtufäiku pidamata jääda. Ja kui tähele paneme, et pääle selle, mis kohtufäimine kallis on, weel wastased palju aega tühjalt ära fulutawad, mis wõiks kasuliku töö pääle fulutatud saada, siis näeme, et kui õigussetundjad saawad tüli ennemine lõpetada, siis ei ole ka nende töö maailmas tuluta.

Kolmas warade liik on olud. Mõnigi mõtleb, mis warad need küll wõiwad olla. Mõtelge, kui üks ajaleht ehk kaubafirma müüdakse, mis sääl siis õieti on. Wäljamaal on wahel ajaleht mitme sajatuhande rubla eest teise kätte müüdüd. Kas kauba kõrwale selle summa eest wanu ajalehte anti! Ei sugugi. Waid fiin müüdakse ainult see olu, mis ajalehe toimetusel rahwa wastu on. Ajalehe kuulsus siis müüdi.

Waradest kõneledes tuleb ka warade hinda ehk wäärtust tähele panna. Sinnaga mõistame seda tähtjust, mis inimene warale seda mööda annab, kuidas ta tarbete kustutamiseks ulatab ehk kohane on. See wäärtus ehk hind on kas tarwitushind wõi wahetus-

hind. Tarwitushind on waradel ifka jeda mööda, kas nad alama wõi ülema klasši tarbeid kustutawad, kas nad tingimata wõi oludekohased, olemise- wõi hariduse- tarbed on. Wahetuswäärtus jälle on see, kui inimene warasid selle jaoks armustab, et ta nende wastu omale teisi wahetab, mida tal enam waja on.

Need hinnad ehk wäärtused on selle poolest iseäralised, et nad teatud olufordadel muutuvad: Niisuguseid muutusi sünnitawad need oluforrad: a) Kui warade laad muutub. b) Kui warade paljus muutub. c) Kui inimeste tarbed (riided moodist ära jääwad) muutuvad.

Tarwituswäärtuse poolest on waradel kas kulutuswäärtus ehk tuluwäärtus, ifka jeda mööda, kas warasid niisama ära tarwitada ja kulutada wõidakse, wõi tarwitatakse neid teiste warade nõuutamiseks.

Et waradel wahetuswäärtust oleks, nõutakse nendelt järgmisi omadusi: Neid peab wõima tarwitada, nende saamiseks olgu tööd waja, ja nad peawad niisugused olema, et nende pidamiseks luba on.

Kui kellegil wälisest majanduslist wara on, siis üteldakse, et ta on warakas. Warakas on siis see olu, kui inimesel oma tarbete katmiseks wara on. Kui warakas nii suur on, et see kõik tarbed katta jõuab, siis nimetatakse seda hääks käefäiguks; on warakas juurem, kutsutakse seda rikkuseks; kui jälle wähem, nimetatakse wæsuseks. Selle otstarbe pääle waadates, kuhu warasid tarwitatakse, nimetame neid kas kulutus- ehk tarwituswaradeks wõi tulu- ehk juurdemuretsemise- waradeks. Kulutuswarad on majariistad, riided, söögiraam jne.; tulumarad on toored ained, masinad jne.

Kulutuswarandust wõidakse tarbete katmiseks kahel wiisil tarwitadada. Kas nii, et nad tarwitamisel kao-

wad, nagu näit. põletuspuud; ehk nii, et neid pisema aja tarwitame, nagu näit. riideid.

Tulumaranduse ehk kapitali jaotame lahtiseks ja finnisseks kapitaliks. Siin kohal on waja hoolega tähele panna, et Eesti keeles praegu kapitali sõna selles tähenduses ei tarwitata, waid kapitaliga mõistetakse üksi raha ehk muud niisugust omandust, mis protsenti wõi kasu järele annab. See mõiste on aga ekslik. Sest kapital on kõik see tulumarandus, mille abil meie uut kapitali wõime nõuutada. Ja liikum on kapital siis, kui ta uut marandust sünnitades ise ära häwineb. Nõnda on lugu kangasse kudutawa lõngaga, niisama põletuspuudega, millega aurukatast kõetakse. Rinnine on kapital jälle siis, kui seda ühe ja sama saaduse walmistamiseks mitu korda tarwitada wõidakse. Niisugused on näituseks masinad ja wabrikuehitused.

Selle järele wõime meie alati ära määrata, millal meie lahtine kapital ehk marandus ainult kulutus- ehk äratarwitamise wara, millal jälle tuluwara on. Üks halg pinus wõib olla näituseks kulutuswarast, teine tuluwarast, kui meie nimelt ühega seda tuba soojendamiseks, kus wedeleme ja aega wiidame, ja teisega seda masinat kütame, mis tulu teenistuses on.

Kuna nüüd lühikese pilgu rahwamajanduse teaduse algmõistete pääle oleme heitnud, asume nüüd asja enese kallale. Kõige ehiteks tuleks töö saadus ehk toode tähelepanemise alla wõtta.

Kui looduse priitahtlikud anded ehk warad inimese jistemise waradega ühendatult ulataksiwad inimese tarbeid ehk wajuks täiesti katma, siis küll inimene ennast töötegemisega ei waewaks. Aga et nii ei ole, siis on ta sunnitud töötegemisega tarbete katmiseks asju muretsema. Neid nimetame rahwamajanduses

töö ja adusteks ehk toodeteks. Meil on vaja meeles pidada, et töö jaadused mitte mõned uued ained ei ole. Töö mõtab ainult looduse anded oma võimu alla ja muudab, parandab ja kogub neid, ehk takistab oma tegemusega loodusejõudude rikkumat mõju. Töö ülesandeks on siis looduses leidumate ainete ja jõudude waheldust sel wiisil juhtida, et selle läbi oma tarbete fatmiseks wara mõiks muretseda. Kui töö jaaduste nõuutamist ainult tehnikaliselt ehk ametikohaselt wadata, siis mõiks ütelda, et see on majandusliste warade nõuutamine inimlise tööga. Igale tööle on tingimata tarwilik, et looduse priitahtlikud anded inimesel tarwitada on. Looduse prii annete laadi ja paljuse järele kujuneb iga maa majandusline iseolu ehk oma loomus. Mitte ainult selle poolest, et inimene maakera ühes osas peab rohkem tööd tegema kui teises, waid ka selle poolest, et ta ainult neid looduse andeid võib kergemalt koguda ja täiendada, mis temal jaadawal on. Ühe maa põue on rohkesti mineralisid peidetud, teine jälle on mõnesuguste taimede ja looma tõugudele hästi kohane, millest tuleb, et nende pääle tarwitatud inimesetöö selle järele oma näo jaab. Üleüldse võib ometi kõigist looduse annetest ütelda, et need osalt toored ained, osalt looduse jõud on. Toorete ainete pääle mõjub inimese töö wäljastpoolt, mille wastu jõud inimese töö kõrwal mõjumad.

Kõik looduse jõud jagatakse kolme liiki. Need on kas mehanikalised (wee, tuule, auru, elaja jõud), keemialised (näituseks see, mis mingi aine käärima paneb) ja fisioloogialised (näit. jõud, mis seemne idanema paneb.) Ilma nende jõududeta ei mõiks inimene midagi walmis jaada. Ometi on ka inimesetööd warade muretssemiseks waja; ka kõige rikkamad looduseanded

ei ulata selleks üffi. Leidub kohte maa pääl, kus loodus kõik nii rikkalikult annab, et inimesed sugugi ei ole viitfinud ise tööle hakata, aga selle tagajärg on, et need inimesed pole jõudnud loomadest palju kõrgemale hariduse astmele tõusta. Tööl on siis ka kaunistam, parandam, edendam mõju tegija enese pääle. Aga mis on siis töötegu? Mis selle all mõistetakse? Töö mõistet on väga mitmel viisil määrata püütud. Kõige parem nendest on ehk viis järgmine: Tööga mõistetakse inimese iseteadlikku tegewust, mille läbi ta tahab kasulikku tagajärge kätte saada. Kõik inimese tegewus ei ole siis mitte töö. Tõbutsemisel ja pahateos on inimene küll ka tegewuses, aga ometi ei tee ta sellega mitte tööd.

Tööd nimetame majanduslikeks ehk ökonomialikeks, kui see otsekohe looduseannete paremaks tegemiseks on juhitud — muid töösid ei nimeta meie majanduslikeks. Kõiges töötegemises võib wahet teha waimlise ehk mõistuse töö ja kehalise töö wahel. Esimene on töö hing ja juhataja, teine ainult liikumise andja ja seismapanija. Nende kahe punkti poolest on näit. nüüdseaja ja muinasaegse töö wahel määratu wahet. Sellest samast tuleb ka wahet endise ja nüüdseaja töötegija wahel. Hariduse tõusmisel on inimese oiaaks peaaegu ainult töö waimline pool jäänud, selle juhatamine, kuna selle wastu teine pool, s. o. liikumise jünnitamine ja seisju panemine, enamasti looduse jõudude hooleks on jäänud. Endisel ajal tehti kõik see, mis nüüd looduse jõudude, tuule, wee ja auru abil tehtakse, inimese jõuga. Sel põhjusel tahawad mõned teadlased seletada, et pärisorjus ühiskonna ühel hariduse astmel tingimata tarwiline looduse seadus oli.

Siin on üteldud, et kõigi majandusliste püüete põhjusmõte on: võimalikult väheste jõuuga fulutusega kõige suuremat tulu saada. See on ka kõige töö põhjusmõte. Sellepärast on väga tähtjas neid olusid uurida, mis töö tulusaatmise pääle mõjuvad. Enne tuleb siiski seletada mis tulusaatma töö all tuleb mõista, ehk mis tulu töö peab saatma.

See küsimus on ammu ajast rahvamajanduse uurijate seas riiu põhjuseks olnud, ja on seda tänapäevani. Üks koolifond ütleb, et tulusaatja on ainult see töö, mis maale kallidid metallivarandusi juurde lijab, s. o. mis kulla hulka kasvatat, olgu maast kaevamise ehk väljamaaga kauplemise läbi. Teine koolifond ütleb, et ainult see töö tõjisti tulu saadab, mis maale tooreid aineid juurde muretseb, nagu põllutöö ja mäekaevanduse pääle fulutatud jõuud, mille vastu vabrikutööstus, kauba ja mere asjandus tulusaatwad tööd ei oleksgi, vaid nende pääl tegewad inimesed elaksivad sellest, mis teised teewad. Kolmas koolifond vaidleb weel, et töö ainult selle mõõdu järele kasulif on, kuidas mõõda ta tööaluse asja ainelist väärtust tõstatab; selle arusaamise järele oleks õpetaja, tohtri, kohtunik ja teadusemehe töö hoopis väärtusetu.

Kuum ja tarvitus puudub siin lähemalt harutama hakata, mille poolest need arusaamised ekslifud on. Nii palju aga olgu üteldud, et nad nüüdse aja teaduse valguses armustust välja ei kannata.

Tulusaks võime iga tööd pidada, mille tulu majanduslifult suurem on, kui kõif see vaev ja küü, mis selle toimetamiseks vaja oli. See on: töö on ifka tulus, kui töö saadus enam väärt on kui selleks tarvitatud toored ained ja selle pääle fulutatud jõuud.

Muidu võib mõni töö üffitu-majanduslifelt tulus

olla, aga rahvamajanduslikult tuluta ja ümberpöör-
dult. Nõnda võib näituseks töömees herrale suur
riffuseid aidata foguda, aga ise oma tööjõuu kulutamise
eest mitte kohalikt palka saada. Ja ümberpöördult
võib töö hästi tulus olla töömehele, kuna töödandja
sellejama töö pärast pankrotti jääb. Üks või paar
wabrikut Tallinnas olivad paari aasta eest selle kohta
hiilgawaks näituseks.

Inimese tööõimu all mõistetakse tema waim-
liste ja kehaliste jõudude ühist mõju, seda mõõda,
kuidas see temal töö abinõuiks on. See tööõim võib ise-
sugustel inimestel ja ise rahwastelgi väga mitmesugune
olla. Töötegijate tööõimu armustades peab ikka kõiki
asjaolusid tähelepanemise alla wõtma, mis seda liwada
ehk vähendada võiwad. Niiisugused asjaolud on: a)
eluea wähe; b) sugu wähe ja e) mitmesugused terwise
olud.

Rahwa tegewuse ja jaaduste sünnitamise armus-
tamisel ei aita weel üksi see, kas tal küllalt inimlist
tööjõudu käepärast on, waid waja on ka tähele panna,
kuidas seda tarwitatakse. Prantsusemaal näituseks olla
tuttaw lugu, et iga äri ehk tööstuse ettevõtja ja kaup-
mees oma eemärgiks peab — üteldakse see tung ka tee-
nijatelegi jisse pandud olewat — nii ruttu kui wõi-
malik nii suurt rahasumma kokku saada, et selle in-
tressidega siis võiks mõnusasti lodewat elu elada;
kuid Inglisemaal ja Hollandis selle wastu teeb igauks
hilise wanaduseneni oma harjunud tööd. Nendes maa-
des on siis tööõim palju paremini tarwitatud.

Kui rahwa tööõimu armustada, siis tuleb ka
muidugi rahwa kombeid tähele panna. Näituseks,
kas mehed himukad on tööstuse ja äri ettevõtete pääle
niisama kui kroonu kohtade pääle. Wõi peawad töös-

tus ja ärid ettemõtjate puudust pödema, kuna selle vastu iga pisemagi kroonu ehk kantselei ameti päale jadade kaupa tahtjaid on?

Kui läheme neid asjaolusid tähele panema, mis töö tulusaatmise päale mõjuvad, siis võime need kahte liiki jaotada: Tööühendamise ja tööjaotuse.

Rõigis neis juhtumistes, kus töötegu suuremat jõudu nõuab, kui ühel inimesel käepärast on, ehk kui töö edasifestwat jõudu tarvitab, peab tööjõudu ühendama. Niisugune juhtumine on näituseks suure kivi tõstmine. Kui seda üksi ei jaks, tuleb teisi abiks kutsuda. Seda nimetatakse lihtlabaseks tööühenduseks.

Kui jälle töö niisugune on, et seda ühtelugu ööpäewad peab edasi tehtama, kuni aine lõpeb, nagu näit. pudelitepuhumisel, mida ei või pooleli jätta, kui mitte ei taha jula klaasainet rikki minna lasta, siis kutsutakse seda edasifestwaks tööühendamiseks.

Leidub veel kolmasgi viis. Töö on niiviisi ühendatud, et igaüks ühel ajal oma tööd teeb, aga kõik peawad forraga tegema, kui asi forda peab minema. Näituseks maja ehitus ja laewameeste töö.

Niisugune ühistöö oli endisel ajal tingimata tarwiline, kui masinaid ei tuntud. Nüüdsel ajal on päris wastupidine tegewusewiis, tööjaotus, palju tähtsam. Lihtsamal kujul ilmub see perekonnas. Iseäranis perekonnas ja -emal on kummagil oma isetööd. Kui siis perekonnast suguharud tõusewad, siis saawad nende liikmed igaüks niisuguseid ülesandeid täita, mille jaoks kellegil paremad anded on. Enam edenenuid ühiskondades edeneb tööjaotus ifka laiemaks, kuni isesugused ametid päris iseseiswaks tõusewad. Seda tuleb nii mõista, et ühes ja samas ametis iga töö haru pääl ise töö-

tegijad on. Nõnda näit. peetakse kuldsepa ametit üheks ametiks, aga Inglismaal ja Schweitsis on iga kellaratta walmistamine ise ametiks muutunud. Nõnda on lugu jääl ka rättsepa ja kingsepa ametis ja peaaegu igas muusgi töös.

Niisamati on wabrikutöös ja kaubanduses suurtes maailma linnades tegewus nii mitmesugusesse ise-harusse jagunenud kui wähegi wõimalik.

Ülemaal oleme juba mõndakorda nimetust „kapital“ tarwitanud. Mis on k a p i t a l? See on kokkuhoitud majandusline wara, alleshoitud töö saadused ja mida edaspidiste saaduste saamiseks wõib tarwitada. Ehk lühidelt üteldud: kapital on kokkuhoitud ja tagawaraks pandud töö.

Rõiges tööteos, mis looduse annetega ette wõetakse, tarwitatakse tooreid aineid. Neid tooreid aineid pakub loodus tihti muidu. Aga rahwaarwu rohkenemisel ehk tarbete lihanemisel saawad mitmed looduse muiduanded majanduslise tähtsuse. Algupäraliselt toores aine muutub siis kapitaliks (näit. maa). Teisels nõutakse tööteos tööriistu, masinaid, weoriistu, hoiukohte jne. Ehk inimese käed wäga targasti on tehtud ja nii mitmesuguse töö pääle nad ka kõlbawadgi, wõib inimene ometi palja kätega wäga wähe walmis saada. Ta tarwitaab sellepärast töötegemiseks mitmesugusid abinõusid. Ta ei wõiks looduse jõudusid ilma mingisuguste masinate ja abinõuudeta oma hääks tarwitada. Põlluharija tarwitaab mitmesuguseid tööriistu, enne kui maa wilja annab. Mitmesuguseid warjupaiku on waja, kus niisuguseid töösid wõib teha, mis lageda taewa all korda ei lähe.

Üleüldse ei saa töötegiija oma töö wilja oma hääks tarwitada enne kui wast mõne aja pärast. Nurmelt

põimitakse wast mitu kuud pärast seda kui jinnä kül-
wati. Linad, willad ja puuwillad peawad enne mit-
metest kätest läbi käima, enne kui neid riidena tarwi-
tada võib. Kõikide mitmesuguste tööriistade ja masi-
nate valmistamine wõtab ka aega. Tihti tarwitatakse
siis weel selleks kaua aega, enne kui töö tooded tarwi-
tajaid leiawad. Ja mis kõige tähtsam on, töötégija
tarvitab iga päew kõige vähemalt sööki ja riideid.
Ja kui neid tagawaraks ei ole, siis peaks ta kõige
esmaslt üksi neid muretsema. Wast siis, kui inimestel
enam kui üheks päewaks süüa on, võib töö teiste
harude pääle mõelda. — Üksiku majapidamise ja töö-
tégija seisukohast on söök ja riided kulutuswara, aga
rahwamajanduse ja tööandja seisukohast on nad tulu-
warad ehk kapital.

Kapitali otsekohene tähtsus töö saaduste kohta on
jelles, et ta toore ainenä ja abtainenä võib kõik töö-
jõuud tegemusele seada; et ta tööasjana, masinana jne.
tööjõudu suurendab ja et ta kulutuswarana inimesele
wõimalust annab uut kapitali nõutada.

Kapitali kaudne tähtsus on jälle jelles, et selle
läbi tööjõudusid paremini wälja harida võib, ja et selle
läbi võib töö ühendamise ja tööjaotuse kasu saa-
duste saamiseks paremini tarwitada.

Waremalt seletasime juba lahtisest ja finni-
sest kapitalist. Nüüd on meil waja tähele panna,
kuidas need üksteise wastu peawad olema, et paremat
tagajärge saada.

Üks rahwamajanduse tundja wõrdleb kapitali
puuga, mille juured, tüwi ja oksad on finnine, nendes
liikum mahi aga lahtine kapital. Kui tüwes ja juur-
tes mahla ei liigu, on puu surunud. Niisamuti ka
wabrit, olgu selle seisukoht ja masinad küll kõige pare-

mad maailmas, aga ta ei wõi mingisuguseid saaduseid anda, kui lahtist kapitali ei ole, millega tööliste palga maksta ja tooreid aineid muretseada. Teiselt poolt jälle ei ole ka paljast lahtisest kapitalist kasu. Ilma wabriku ja masinateta ei wõiks õlist, puuwillast ja söögivarast mingid saaduseid saada. Üksteisega kõige paremas kokkufõlas on kapitali mõlemad pooled siis, kui finnine kõik läepärast olema lahtise kapitali wõib ära tarwitada. See tasakaal läheb aga ühel wõi teisel põhjusel väga kergesti rikki. Lahtist kapitali wõib enam kui tarwis finniseks muuta ja ümberpöördult. Esimene juhtumine on aga kergem ja harilikum. Igas uues raudtee werstas, igas uues ehituses ja majas ja igas uues masinas, niisama igas metsakraawis kui ka igas uuesti juuritud põllu wakamaas on lahtine kapital finniseks muutunud. Rahwamajanduslikult seisukohalt on määratu tähtjas, kas kapitali õieti korraldada osatähe wõi mitte.

Viimastel aastatel on Tallinnas väga palju ehitatud ja väga palju raha uute majade alla pandud. Kuna nüüd raha wäljastpoolt mitte sugugi juurde ei tule, on igal pool lahtise kapitali puudust märgata. Lahtist kapitali ei ole nii palju liikumas, et kõikide majade elanikud wõiksid teenistust leida, siis peawad forterid tühjaks jääma ja inimesed mujale tegewust otsima minema. Kui keegi maatüki ostab ja temal mitte lahtist kapitali ei jää, millega seda harima ja wilja kandma panema hakkaks, siis jääb ta tingimata maksuwõimetuks, olgugi, et tema warandus ehk wõlgadest suurem on, sest ta pole osanud lahtist ja finnist kapitali ühetäsa hoida.

Niisama tähtis kui see on, et töäjõudu töösaaduste saamiseks kõige osawamalt tarwitatakse, on ka see, et

kapitali niisama osawalt tarmitatakse. See on halb majandus, suuri ja toredaid majasid ehitada, kui wäiksemate ja labasematega läbi saab; mõistmata on toredaid wabrikuid ehitada, kui odavamad ja labasemad sedasama otstarbet täidawad. Ühte wabrikusse pandi väga hääde tunnistustega inshener ametisse. Aga ehk küll wabrik kõige uuemate leiduste järgi ehitatud masinatega oli ja wabrikus kõige uuemat laadi tööwiisi tarmitati, tegi wabrik omanikkudele ainult kahju. Pändi siis uus juhataja ametisse, kellel niisama tehnikalist teadmisi oli, aga kes ühes ka rohkem ärimees oli. See hakkas halwa majanduse põhjuseid päris põhjalikult läbi uurima. Ja juba esimesel aastal wõis ta üfji masinate raswamise pääle kulutatud öli hinnast paartuhat rubla järele jätta.

Töö saadused on kõigi waranduste alghallikad. See kapital, mis kasuliku töö läbi saadakse, ei ole mitte kasuliku töö saadusega üks ja sama, waid see on ainult töö saaduse ja selle pääle kulutatud warade wäärtuse wah. Inimesel on waja olnud kapitali wah. haawal tagawaraks hoida, kas söögiasjade, tooreste ainetete wõi mingil muul kujul, millega ta selle aja elab, kui uut saada wõib, et temal ka toorest ainet oleks, mida paremaks teha. Juba metsinimene peab oma jahijagist, mis ta kätte on saanud, midagi teiseks forraks jätma, sest ta teab, et mets igapäew saafi ei anna, waid tihti wõib mitu päewa mööda minna, enne kui jälle midagi kätte saab. Ja kõige selle aja on sööki waja.

Ometi peab inimene, enne kui wõib tagawaraks panema hakata, mingisugusele hariduse astmele olema jõudnud. Tal peab wõimu olema wõrrelda, kas see rahulolemise tundmus, mida ta sellest saab, et temal tulewiku tarbete kustutamiseks wara on, suurem on kui

see kahjutundmus, et ta nüüd forraga ei wõi kõike ära neelata, mis käes on. Niikaua, kui inimene ei wõi tulewiku tulu praeguse enesjalgamise oluga armustada, ei wõi ta midagi tagawaraks panna, waid ta elab pihust suhu. Selle armustamisewõimu kõrwal on veel küllalt meelekindlust waja, enne kui inimene kofku hoidma hakkab. Aga kõigis oludes ei ole sellest veel küllalt. Kõige tagawaraks hoidmise päätingimiseks jääb, et pääle tingimata tarbete kustutamise veel midagi järele on, mida tagawaraks panna.

Aga siis kui tagawaraks panemise läbi kapitali on kogunenud, siis on see wäga tähtjas, et kapital niisuguste kätte langeb, kes seda tarwitada oskawad. Mida rohkem tööjaotus on edenenud, seda harwemini juhtub, et need inimesed ise kapitali tarwitawad, kes seda kogunud on. Ka kõige enam edenenud ühiskondades ei kõnele kapitali omanik selle tarwitajaga, waid seda teeb keegi kolmas. Niisugused wahetoimetajad on pangad ja aktsiaseltsid.

Tähtjas on ka, et kapitalil niisugune kaju on, kuidas ta kõige parem on tegewusesse panna. See kaju on raha. Rahana on kapital kõige nobedam igasugusesse tegewusesse hakkama. Sest seda on wõimalik igal ajal ükspuhas mis asjaks ümber muuta.

Ütlefime, et kapitali ei wõi ilma enesjalgamiseta ja filmapiiklise ohwrimeeleta, mis kofkuhoidmine nõuab, mitte sündida. Kõik rahwamajanduse uurijad ei ole aga mitte selles arwamises. Mõned finnitawad et kapitali wõib koguda ainult wõimu alla wõtmise läbi, ehk paljalt hariduse edenemise läbi. Wiimast kapitali kogunemise wiisi on näituseks sellega tõendatud, et uute wao ja läbikäimise abinõuude läbi kapitali wäär- tus nitmefordseks on tõusnud. Mõnda on wahest

talud, millel enne suuremat väärtust ei olnud, raudtee ligiduse läbi mitmekordse hinnaliseks tõusnud, ehk nende omanikud asja abiks küll pole kõrtgi risti pannud.

Ometi on tähele panna, et niisugusel juhtumisel mingisugust uut kapitali pole sündinud, vaid ainult endise väärtus tõusnud.

Vähem edenenud ühiskondades ei ole töösaaduste valmistamisel muud eesmärki, kui juba tuntud tarbete kustutamiseks varasid nõuutada. Teifiti üteldud, töö tehakse tellimise pääle. Käsitöö tundemärk on just see, et tegija ootab tellimist, mille vastu vabrikutööstuse viis on, et varad ootavad tarvitajaid.

Niisugust töötamist, kus varad ette valmis tehakse, kutsutakse Saksa keeli „Unternehmung“ — ettevõtte. Eesti keeles ei ole ma paremat nimetust selle kohta kuulnud, peame siis „ettevõttega“ leppima. Seda isikut, kes oma vastutamisel töötamist nii sisse seab, et mõnda valmistatakse, mida just tellitud pole, mõistime ettevõtjaks nimetada, ehk see mõiste tähendamiseks küll kõige sündsam ei ole.

Paneme tähele, mis omadusi ettevõtjalt nõutakse. Ettevõtjeks peab temal nii palju teaduslikult haridust olema, et ta ettevõtet üleüldlikult korraldada võib; teiseks peab temal äriolude kaalumiseks küllalt armustuse võimu olema; ja kolmandaks peab ta mõistma oma mõtte loidasaatmiseks kõige paremad abinõud välja valida. Ettevõtja tegemus läheb tema abiliste tegemusest pääasjalikult selle poolest lahku, et temal suur vastutus kanda on. Tema üksi peab tööstuse sisse pandud kapitali kui ka töörahva palga eest vastutama. Vast siis, kui kõik äri kulud ja tööliste palgad on makstud, saab ta ülejäägi omale, kui midagi üle jääb; aga kui jääb, siis on see kõik tema jagu.

Sellest lühikesest ülewaatusest saame aru, et töös-
tuse kasu pääasjalikult sellest tuleb, kuida ettevõtjate
mõistmine suudab mitmesuguseid tööstuse järeseadeid kor-
raldada. Ja see palik, mis ettevõtja oma töö eest saab,
on seda mööda, kuida ta oma asja korraldada oskab. Selle-
pärast on niisuguses kisas, et tööandjad lihtsalt tööliisi
nõuivad, palju tühja tuule peksmist. Tööandja saab oma
tegevusest ainult kohalise palga, ikka seda mööda, kui
juur ametiosawus temal on; just niisamal wiisil kui tei-
jedgi töötegijad. Kui kasagil ettevõtte suuri kasujid annab,
tööliliste olu aga jääb kõrwal koguni wilets on, siis
puudub töölilistel kas oskamine ehk wõimalus oma
kasude eest seista, ehk on tööliliste kaitseadused puudu-
likult korraldatud. Sest kui ettevõtja oma töölilistele
liiga teeb, siis tuleb see inimese iiklisest ülekohtu mee-
lest, nagu ülekohtu igal pool sünnib, kuhu seadus
igatahes nõrgemat kängema eest kaitsema ei ulata.

Algulistes ühiskondades ei tuntud ülemal kirjelda-
tud kapitalistlikult tööstusewiisi sugugi. Aga rumalus
oleks waielda, et need ühiskonnad majanduslikult olee-
sivad õnnelikumad olnud kui nüüdse ühiskonna korra
ajal, mida siisgi mitmed kõige majanduslike õnnetuse
põhjusteks peawad, kes neist õigetelt põhjustest aru ei
taha saada, mis kasagil maal kiiremat edukaiku tatis-
tawad ja finni peawad. Salata ei saa, et nüüdne
tööstusewiis enam kui misgi muu asi selle suure ühis-
kondlike wahje tööandja ja töölike wahjele on sünnita-
nud, mis iseäranis suurtes tööstuse maades kõike ühis-
konnakorraldust ära häwitada ähwardab. Wana aja
käsitöömeister, kes ainult tellimise pääle oma ameti-
tööjid toimetab, tõusis wäga harwasti oma õpilaste
hariduse seisust kõrgemale, niisamati nagu ta ka wäga
harwasti suurema waranduse omanikuks sai. Üleüld-

litult olivad meistrid ja sellid, kelle seast meistergi oli tõusnud, ühesuguste teadmiste osalised. Hoopis teine on wahe juurtööstuse ülemate, nende abiliste ja töötegijate wahel. Nad on kõikipidi alamatest lahus, kas kõrgema hariduse, tehnikalise osavuse ehk waranduse ehk ainult ühiskondlise seisukoha poolest. Ja wäga harwa, wast ainult siis, kui kristlik waim ehk wennalik ühikutundmus ülemate pääle on mõjunud, lähenewad tööandja ja töötegija üksteisele teisiti kui käskija ja käsu-täitja.

Et te wõt mise wiisi jagatakse kahte suurde liiki: üht kutsutakse partikulärliseks ehk isikliseks, teist sotsietarlikeks ehk ühiskondlikeks. Etimese all mõistetakse neid wiisi, kui ettewõttest kõik wastutus ühe isiku pääle langeb, olgu see füsiline ehk juridiline. Sotsietarline ehk ühiskondline on jälle tööstusewiis, kui kõik äri abilised ja töötegijad kõik kasud ja juhtumad kahjud ühiselt jaotawad.

Et kasulik tööstus majanduslikult kõige paremini korraldatud oleks, ei tule mitte ainult tööd, loodusejõudu ja kapitali ühes koos mõjuda lasta, waid need peawad ka üksteise wastu õiges korras olema. Kui näituseks põllumees, ehk ta küll teab, et ühes kohas põlluharimine ennast hästi üles ei kanna, siisgi suurt kapitali maa sisse matab ja kallist töörahwast palkab, siis on niisugune majapidamine mõistmata. Sest parem on lasta looduse jõuud üksi mõjuda ja maast wähem nõuda, kuna tööjõudu ja kapitali mujal wõiks tarwitada. Aga niisama mõistmata on see, kui säääl kohal tööstuse teisi osalisi, see on kapitali ja tööd, ei ühendata, kus loodusejõud tühja läheb, kuna ta kasugi wõiks saada. Niisugust olu wõime näituseks Jägala kose juures juurepäraltiselt tähele panna. Kui palju jõudu läheb säääl raisku!

Selle järele, kuidas tööstuse mitmesugused tegijad enam ehk vähem mõjuvad, jaotatakse tööstuseviisid kahte jaosse: ekstentsiiviline ehk laiapäraline ja intensiiviline ehk jõupäraline. Esimene ehk laiapäraline on see viis, kui inimesejõudu ja kapitali vähem tarvitatakse ja looduse jõud rohkem mõjuda lastakse. Niisugune on lahtine kalapüüdmine, kütismaal wiljakasvatamine jne., järgmine ehk jõupäraline on tööstuseviis, kui inimene lisatud kapitaliga ja tööjõuga saaduseid rohendada püüab.

Rahvamajanduse ajalugu näitab, et tööstuseviisid vähemal laiapäralisest jõupäraliseks muutub. See nähtus on põllutöö, kauba ja tööstuse juures ühesugune. Wastupidine nähtus avaldab koguni majanduslikult nurjaminekut. Juba on niisuguseidgi, kes imeks panewad, et saadused nüüd juba üsna ilma inimese tööta ei ilmu, kuna loodusejõuduviisid nii mitmel viisil võtatakse ametisse panna. Kuna looduse jõuu tarvitamine ikka enam kasvab, peaks inimese jõuu tarvitamine koguni kaduma. Prantsuse sotsialistid ütlevad, et masinad kõige oma töötamisega ainult mõnda kapitali omanikku kosutawad, aga töölisti mitte sugugi. Sest muidu, ütlevad nad, ei wõi sellest aru saada, et töomeses nüüd niisama rasket tööd peab tegema kui saja aasta eest, ehk nüüd küll juba iga töömehe kohta ühes hõbusejõuuline masin tuleb. Saja aasta eest ei olnud Prantsusemaal ühtgi aurumasinat, aga nüüd teeb nende jõud kokku 40 milj. hõbusejõudu. See on enam kui terve rahwaarm.

Need, kes ütlevad, et inimeste suur hulk pole sugugi neist masinatest kasu saanud, unustawad, et ka inimeste tarbed ehk wadjadused nüüd palju rohkemaks on läinud. Nüüdse ajal elawatel inimestel on määrat-

tusti rohkem tarbeid kustutada, kui inimestel saja aasta eest oli. Niisama saavad need tarbed täielikumalt kustutatud kui enne. Masinate mõjul on hindade odavus seda võimalikuks teinud.

Magu juba teame, on masinate aeg tööandja ja töötajaja wahel laienduseks palju mõjunud. Aga see ei ole mitte sel wiisil sündinud, et masinad oleksivad ainult tööandjale kasu saanud ja töötajajale mitte, waid nõnda, et tööandjate ühiskondline olu on enam paranenud kui töötajajatel. Aga mõlemate elu on paranenud. Mõned üksikud on küll suurtööstuse läbi määratuid summasid kokku ajanud, millest wana aja inimestel aimugi ei olnud; aga ka töötajaja saab nüüd paremat palka kui enne, saab paremini toidetud ja käib ka paremini riides. Terme inimesesugu on siis parandatud tööstuseabinõudest kasu saanud.

Seni oleme ainult tööstuse aktiwlist poolt tähele pannud. On weel üks küla, mida rahwamajanduses *faitswafsk* tööstuseks wõikime nimetada. Enne oleme juba nimetanud, et inimese töö mõjub kas looduse jõududega ühel nõuul, ehk püüab inimene loodusejõuu kahjulikku mõju takistada. Seda wiimast tööstusewiisi tahame weel lühidelt waadata. Ülepää ei pane inimesed selle tööstuse poole pääle suurt rõhku. Ometi on sellel rahwamajanduses suur tähtsus. Sest juba muretsetud warade hoidmisel on niisama suur tähtsus kui uute muretsemisel. Kui wana ehituse wäheste parandamisega saab niisama hääks kui uusgi, siis oleks suur rumalus päris uut ehitama hakata.

Üleüldse on wäga raske ütelda ja teada, kui suurt kasu *faitswast* tööstusest on. Ainult see on kindel, et ta majanduslikult mitte kasuta ei ole. Ehk meie küll

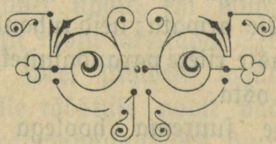
näituseks ei mõi teada, kas torn pisse löögist kunagi põlema oleks läinud, kui jääl pääl mitte pihsewarrast poleks olnud, siisgi peab pihsewarda muretsemist majanduslikult kasuliseks pidama. Niisama on ka raske rahasse arvata tulekaitseühijuste, politsei ja wangi-majade kasulikku külge; aga niipalju on selge, et tuli ehk wargad meie omandust ilma nendeta oleks häwitada mõinud. Ka need asutused on siis tuluandwas töös-tuses tarwilikud ja pole mitte muidu koormaks, nagu mõned ehk arwawad.

Kaitswal tööstusewiisil on kõige suurem tähtsus perekonnas. Niisama kui uute warade muretsemine pereisa kohuseks on, nii on nende hoidmine pereema, naese, kohuseks. Naese töö perekonnas on siis väga tähtjas; sest kõige majapidamise edu tuleb sellest hoolest ja wäsimata eneseohwerdawast tööst, millega naene oma ülesannet täidab. Et jeda naesetööd üleüldse õieti armustada ei osata, tuleb sellest, et ülepea ei osata kaitsmast tööstusest niipalju lugu pidada, kui õige oleks. Peremehe aasta jissetulekut on kerge rubla-des üles arvata; aga kes ostab ema waiwist ja näge-mata tööd rahasse arvata; neid tuhandeid nölapisteid, mida mehe ja laste riiete parandamiseks waja oli, et ei tarwitsetud uusi osta.

Uga ka kõige suurema hoolega ei mõi inimene kõiki neid hädaohtusid ära hoida, mis iga filmapilk teda ja tema warandust ähwardawad. Tulekahju mõib iga filmapilk hooned ja majad häwitada, torm mõib laewad merel purustada, rahe wilja purustada, kass loomad ära tappa ehk surm perekonna eest hoolitseja ära wõtta. Kõigi niisuguste juhtumiste wastu on ükshil inimene mõimetu. Uga inimese mõistus ei ole nendegi õnnetuste wastu üsna abinõuuta jäänud. Tule-

fahju-, elu-, rahe-, mere- ja muud finnitusefeltsid on nende võimalikkude hädaohtude vastu välja mõeldud.

Et finnitusefeltside olukorrajt õieti aru saada, tuleb meil meeles pidada, et nende eesmärk mitte ei ole fahju ärahoidmine sel kujul, nagu seda kaitsema töös- tuse kohta ütlesime. Rinnitamise läbi võidakse fahju suurus ainult suurema hulga pääle tasa jaotada. Kui laem hukka läheb ehk maja põleb, rahe wilja ära rikub ehk töövõimuline mees sureb, siis on rahwa warandus ikka milgil mõõdul wähenenud. Rinnitamise läbi saab aga fahju suure hulga pääle jaotatud, nii et üksik fahju juurust tunda ei tarwitse. Nüüdne finnitamise wiis on mitmeid selle mõtte pääle juhtinud, et finnitamise summa riigimaksjadena wõiks kõikide pääle ära jaotatud olla ja riik siis iga fahju korral tasu maksta. Kuidas seda mõ- tet võimalik on tarwitusele wõtta, saab tulewik näitama.

Soovitavad raamatud

Ploompuu kirjastusest, Tallinnas.

Rootsiaegne mõisate tagasiwõtmine. Kirj. ajaloo cand. J. Siitka. Hind 20 kop.

Wahepalukesed. Hind 50 kop.

Rodupoolist. kirjut. M. J. Eisen. h. 30 kop. ja Rodumaa tähtsad lood. Hind 40 kop. Need kolm raamatud kõnelewad oma maa tähtsaid lugusid, sõdadeest, rasketest aegadeist jne.

Tarwilist Sassa-Gestikeele sõnaraamat. Toimetanud J. Ploompuu; täiendanud cand. phil. N. Kann. Hind leht kaantega 2,50 kop., lõwasti köidetud 3 rbl.

Meie seltside lõbu asjust. Kirjut. J. Järw. Hind 10 kop.

Tunne iseennast. Mõtted ja tõendused hinge suremata oleku üle. Kirjut. J. Järw. Hind 20 kop.

Uus maja warandus. 600 tarwilist õpetust majapidamises, terwise hoidmises, loomade rawitsemises, põllupidamises, jõökide walmistamises j. n. e. Hind 70 kop.

Silmade eest hoolditsemisest. Kirj. Dr. Mel. Hind. 10 kop.

Karskuse käsiraamat. Terwitus ja juhatus uutele liikmetele. Kirj. J. Ploompuu. Hind 5 kop.

Ilm ja elu. Jutud, õpetlikud ja teaduslikud kirjutused ja laulud. Kirjutanud J. Järw I., II. III. anne. Iga ande hind 30 kop.

Joomise katt ja wõitlemine tema wastu. Kirjutanud J. Järw. Hind 35 kop.

Italia tõetunnistaja Fileteo Giordano Bruno. Tema wahwa wõitlemine ja hale surm. Wäljaannud J. Järw. Hind 8 kop.

Mehised mehed. Õpetuse ja äratuse sõnad mehise oleku kaswatamiseks. Kirj. J. Järw. Hind 20 kop

Rahwa lehed. Toimetanud J. Ploompuu. 12 lehte kokku köidetud, hulga piltidega. Pääle 500 lehekülge. Hind 1.30 kop. Rõitmata 1 rbl.

Lõbu ja teadus. II. anne L. Jürgens ja S. Nawaſiwi.
Hind 50 kop.

Laste maailm. Aratav ja õpetlik suur piltidega lugemise raamat lastele. Toimetanud J. Bloompuu. Enam kui 1000 ruuttolli pilda, hulk kaunisid muinasjutte, laule, õpetlikku lugemist j. m. Hind kõw. köidet. 80 kop., iluf. 1.20 kop.

Uued laste jõulu jutud. Hind 5 kop,

Loofesed lastele. Hind 5 kop.

Armasta loomi. Väike piltidega lasteraamat. Hind 4 kop.

Kirju kari ja metsja elu. Lugemised kogunud G. E. Luiga, rükitud Carl Hirschi kunstpildi trükilojas, Badenis. Hind kumbgi 30 kop.

Õnne ajad, wärwipiltidega lasteraamat. Hind 10 kop.

Rõõmu tunnid, wärwipiltidega lasteraamat S. 10 f.

Lõbu päewad, wärwipiltidega lasteraamat. Hind 10 f.

Uus laste rõõm, wärwipiltidega lasteraamat, S. 10 f.

Uued ilud, wärwipiltidega lasteraamat. Hind 10 kop.

Laste abits. Toimetanud J. Freiberg. Hind 10 kop.

Petlema täht. Kirjutanud J. Põhjalane. Laste- ja jõulu- lugemised ja laulud. Hind 10 kop.

Kibuwitsa öied. III. anne. Luuletanud Elise Mun. Hind 25 kop., iluköites 50 kop.

G. E. Luiga uued laulud. 1901. Hind 30 kop.

Lihtsad liited. Kogunud M. Tipp. Kodu kannide III. Hind 40 kop.

Murdwargus. Viiejärguline näitemäng Minna Canthi järelle Soome keelest J. Bloompuu Hind 40 kop.

Meie metšanurgas. Kolmejärguline naljamäng. Martti Vuori järelle Soome keelest J. Bloompuu. Hind 40 kop.

Leeni, eht waejelapse jõuluöö. Muinasjutuline Gesti näitemäng neljas järgus. Kirjutanud J. Põhjalane. Hind 50 kop.

Neli päewa. Neljajärguline näidend rahwa elust, kirj. J. Mändmets. Hind 50 kop.

Rasted patud. Kirj. J. Mändmets. 1902. S. 40 f.

Rahwa kasuks. Kirj. R. Kiwi. 1901. Hind 20 kop.

Tallinna muftlased. M. J. Eijen. 1902. S. 5 kop.

Pimeduse wõimus. Rujutusel rahwa elust. J. Bloompuu. Hind 50 kop.

Wanakawala küüned. Tõlk G. Wilde. Hind 20 kop.

Wiletsufest wiletsufesse. Kirjutanud A. Kiwi. 1903.
Hind 20 kop.

Norra rannas. Bildilene Norrast, Kirjutanud Eduard
Wilde. Hind 15 kop.

Elu jaladused. A. Greeni Kriminal jutustused. Eesti
keelde P. Grünfeld. Hind 50 kop.

Walitud uudisjutud. Rootsi, Norra, Soome ja Daani
tähtsamate kirjameeste paremad jutud. Eesti keelde kirjutanud
P. Grünfeldt. Hind 80 kop., ilukõites 1.30 kop.

Sala jüüdlane. J. Mändmetsa pikem jutustus. Hind
30 kop.

Saaduna kingitus. A. E. Sarini järele Eesti keelde tõlki-
nud R. Hansson. Hind 20 kop.

Küla tänawast. P. Grünfeldti jutud külaelust, 8 juttu.
Hind 20 kop.

Omad witsad. G. E. Luiga uudisjutt. Hind 10 kop.

Koduküla wainult. Jakob Mändmetsa uudisjutud. Hind
20 kop.

Wana poisi õnnelinn ja wana viiga paradiis Hind 8 kop.
Karolus. Ujalooline jutustus Eesti uinewikust. Kirju-
tanud J. Järm. Hind 30 kop.

Lutheruse jõrmus. Wilehelm Blumenhageni järele. Hind
20 kop.

Ristitütar. Ujalooline jutustus Gestimaa katoliku usu
ajast. Kirjutanud J. Järm. Hind 20 kop.

Tema ja ta laps. E. Wilde uudisjutt. Hind 20 kop.

Õitseliste jutud. Kirj. J. Mändmets. Hind 20 kop.

Tallinna waatelaardid Eesti keeli. Mitmesuguste piltidega,
hind à 6 kop.

Eesti kirjanikkude piltidega postkaardid. Koidula, Jansen,
Jakobson, Kreuzwald ja Wirklau's. 6 kaart à 6 kop

2 kunstipiltiga postkaarti, Miina Hermann'i ja Anna Haama
pildiga. Hind à 10 kop.

Püha kirja helmed. 6 jägu. Jao hind 30 kop.

Elupuu diekesed uskliku südame linnitamiseks. Rogunud
P. Bergmann. Tarwilik paleraamat. Hind 40 kop.

Tarwilik ristirahwa palwe raamat. Palwed, laulud ja
lugemised kõigesuguste aegade ja juhtumiste kohta. Hind 50 kop.

Suurte pühate laulud. Piltidega pühajä kirjast. Hind 10 kop.

Waimulil külaleib. Endise Wanda õpetaja R. Kõrberi kirjades. Hind 20 kop.

Uus lauluraamatu wiisiraamat, Uue lauluraamatu järele kokku seadnud G. Anniko. Hind 35 kop.

Weike palwekoda. Kõvasti lõidetud 30 kop.

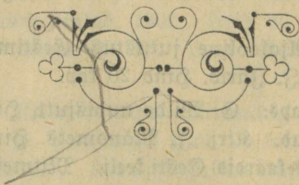
Wirsj Taaweti tojast eht kolm aastat pühas linnas. H. 1 rbl

Uaste palweraamat. Hind 5 kop.

Tobori mäel Kolgatale. C. Wagner Grobneri väga ilus waimulil jutustus. 2 annet à 50 kop.

Uus palwekoda. Kõigi aegade juhtumiste jaoks. Kokku seadnud D. Grossschmidt. Tarwilil käsiraamat ristimise, pulmade, furnutallitamiste ja muude juhtumiste juures. Ühes ka suurte pühatd palwed ja lugemised. Hind 80 kop.

Adress: Пломпу, Ревель. **Ploompu raamatukauplus, Tallinnas.**

A

2316

i29690651

Hind 15 kop.